

วิธีการรำพราหมณ์ในละครรำ*

THE PERFORMANCE METHODOLOGY OF THE BRAHMIN ROLE IN THAI DANCE-DRAMA

กัญปวี กระแสแสน¹, ศุภชัย จันท์สุวรรณ² และ ชนัย วรรณลี³

Kanpavi Krasaesan¹, Supachai Chansuwan² and Chanai Wannalee³

¹⁻³สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

¹⁻³Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts, Thailand

Corresponding Author's Email: Kanpavi2540@gmail.com

วันที่รับบทความ : 10 เมษายน 2568; วันแก้ไขบทความ 22 เมษายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 24 เมษายน 2568

Received 10 April 2025; Revised 22 April 2025; Accepted 24 April 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง วิธีการรำพราหมณ์ในละครรำ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบทบาทของพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปโลมตน) ในการแสดงละครพันทาง และพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ในการแสดงละครนอก 2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการทำรำ และวิธีการรำของพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปโลมตน) ในการแสดงละครพันทาง และพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ในการแสดงละครนอกโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการศึกษาพบว่า วัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 หนึ่งบทบาทพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปโลมตน) ตอนเข้าสวนในละครพันทาง แสดงถึงกลยุทธ์ในการซ่อนเร้นอัตลักษณ์ภายใต้บุคลิกที่น่าเคารพ และในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 บทบาทพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ตอนชมถ้ำในละครนอก โดยการปกปิดเพศสภาพเมื่อเผชิญกับการเกี่ยวพาราสี ในการศึกษาทำรำ

Citation:

* กัญปวี กระแสแสน, ศุภชัย จันท์สุวรรณ และ ชนัย วรรณลี. (2568). วิธีการรำพราหมณ์ในละครรำ.

วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(2), 1281-1297.

Kanpavi Krasaesan, Supachai Chansuwan and Chanai Wannalee. (2025). The Performance Methodology Of The Brahmin Role In Thai Dance-Drama. Modern Academic Development and Promotion Journal, 3(2), 1281-1297.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

ของพราหมณ์ศรีเกศในละครพันทางและพราหมณ์เกศสุริยงในละครนอก แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันตามประเภทของละคร โดยมีการผสมผสานเอกลักษณ์ของการรำออกมาในละครพันทาง และกระบวนการรำแบบละครนอกแบบหลวง

คำสำคัญ: วิธีการรำ, พราหมณ์, ในละครรำ

Abstract

Research paper on, titled "Performance Methods of Brahmin Characters in Thai Dance-Drama," aimed to: 1. investigate the roles of Brahmin This research aims to explore the dance methods of Brahmin characters in Thai classical drama, focusing on two specific figures: Brahmin Sri-ket (Phra Lor in disguise) in Lakhon Phanthang and Brahmin Ketsuriyong (Lady Ketsuriyong in disguise) in Lakhon Nok. Use the triangulation verification method.

The objectives of the study are: (1) to investigate the dramatic roles of Brahmin Sri-ket and Brahmin Ketsuriyong within their respective dramatic contexts, and (2) to analyze the dance techniques and movement characteristics associated with these characters. This qualitative research utilizes document analysis, review of related studies, and field data collection. The findings reveal that Brahmin Sri-ket, in the garden scene of Lakhon Phanthang, employs a strategic concealment of identity under a respected persona, reflecting a narrative technique of disguise and deception. Conversely, in Lakhon Nok, Brahmin Ketsuriyong's role in the cave admiration scene demonstrates a concealment of gender identity in response to romantic advances. The analysis of their respective dance forms indicates distinct movement aesthetics rooted in the stylistic differences between Lakhon Phanthang, which integrates expressive and narrative gestures (ram-ok-phasas), and the more codified royal-style choreography of Lakhon Nok. The study highlights how dramatic context influences character movement, expression, and the embodiment of identity through dance.

Keywords: Performance Methods, Brahmin, Thai Dance-Drama

บทนำ

การแสดงนาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะและวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียซึ่งแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ และแสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพชนในประเทศชาติที่ถูกสืบทอดกันมายาวนาน การแสดงละครเป็นศิลปะการแสดงที่หลากหลายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ยังคงปรากฏให้เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความเป็นอยู่สอดคล้องกับความรู้สึกทางธรรมชาติของมนุษย์โดยการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกอากัปกิริยา โดยการถ่ายทอดเป็นศิลปะทางการแสดงผ่านนาฏศิลป์ไทย เช่น อารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง เป็นต้น อีกทั้งกลวิธีในการถ่ายทอดความรู้สึกผ่านการแสดงมีส่วนสำคัญต่อการบอกเล่าเรื่องราวของตัวละครในการแสดงนาฏกรรมไทย (เสาวณิต วิงวอน, 2565, 18 มกราคม, สัมภาษณ์)

ตัวละครในการแสดงของนาฏศิลป์ไทย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิง ตัวละครดังกล่าวจัดเป็นตัวละครหลักที่ปรากฏในการแสดงโขนและละคร แต่ละตัวละครมีบทบาทและความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องที่แตกต่างกันออกไป สำหรับในการแสดง ละครนอก และละครพื้นทางที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ยังมีตัวละครที่ถือเพศเป็นนักบวช ได้แก่ ตัวละครพราหมณ์ วรรณกรรมที่กวีนิพนธ์สอดแทรกแนวความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทของพราหมณ์ไว้ในเนื้อเรื่อง โดยให้ตัวเอกของเรื่องปลอมหรือแปลงตนเป็นพราหมณ์เพื่อทำกิจกรรมสำคัญให้สำเร็จ ดังความปรารถนา เพื่อช่วยคลี่คลายเหตุการณ์สำคัญให้มีสถานการณ์ที่ดีขึ้นโดยกวีนำบทบาทสำคัญของพราหมณ์ในชีวิตจริงมาปรากฏในบทบาทของตัวเอก ความเชื่อเกี่ยวกับพราหมณ์ในวรรณกรรมของไทย ได้เชื่อมโยงมาสู่ละครตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา (พิมพ์รัตน์ นະวะศิริ, 2548, น. 4) “พราหมณ์” ความหมาย วรรณคดี 1 แห่งสังคมฮินดู ซึ่งมี 4 วรรณะ ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร, ผู้ที่ถือเพศไว้ผม นุ่งขาวห่มขาว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 766) การนำวรรณะของพราหมณ์ มาจัดเป็นตัวละครสำคัญในการดำเนินเรื่องของวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นอิทธิพลทางด้านศาสนาและด้านวรรณกรรมซึ่งได้รับมาจากอารยธรรมของอินเดีย

ตัวละครที่เป็นพราหมณ์ มีปรากฏอยู่ในการแสดงนาฏกรรมไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู โดยบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง หรือเป็นตัวละครเอก ที่มาจากการปลอมหรือแปลงตน เพื่อยกย่องสถานะของพราหมณ์เป็นสำคัญ ตัวละคร

พราหมณ์ในลักษณะที่มีการปลอมหรือแปลงตน มีปรากฏในการแสดงหลายเรื่อง ได้แก่ พราหมณ์ในการแสดงละครเบิกโรง ตอน พระคเณศเสียดา บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นการแปลงตนของพระนารายณ์ โดยแปลงตนจาก เทพเจ้า (พระนารายณ์) มาเป็นพราหมณ์ผู้ชาย พราหมณ์ในการแสดงละคร ได้แก่

1. พราหมณ์เกศสุริยงในการแสดงละครนอก เรื่อง สุวรรณหงส์ แปลงตนจากเพศหญิงมาเป็นพราหมณ์เพศชาย
2. พราหมณ์ยอพระกลืน จากการแสดงละครนอกเรื่อง มณีพิชัย มีการดำเนินเรื่องคือแปลงตนจากเพศหญิงมาเป็นพราหมณ์เพศชาย
3. พราหมณ์เกสรในการแสดงละครนอกเรื่อง ลักษณะวงศ์ ซึ่งเป็นการแปลงตนจากผู้หญิงมาเป็นพราหมณ์ผู้ชาย
4. พราหมณ์ในการแสดงละครพันทาง เรื่อง พระลอ ตอน ชมสวน ได้แก่ ตัวละครพระลอ เป็นการปลอมตนจากเดิมเพศชายมาเป็นพราหมณ์

ดังนั้นผู้แสดงจึงต้องใช้ผู้แสดงที่มีพื้นฐานนาฏศิลป์ไทยที่สามารถรำได้อ่อนช้อย งดงาม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการแสดงของตัวละครพราหมณ์ ทั้ง 2 บทบาทนี้ เพราะเป็นตัวละครที่มีบทบาทโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เป็นตัวละครสำคัญในการดำเนินเรื่อง และเห็นว่าเป็นตัวละครพราหมณ์เช่นเดียวกัน แต่มีรูปแบบการรำและท่ารำที่แตกต่างกันในด้านของวิธีการแสดง ทั้งยังมีความแตกต่างจากการรำที่เกิดจากตัวละครตัวพระและตัวนาง รวมไปถึงต้องการศึกษาถึงลักษณะร่วมที่มีลักษณะเหมือนกัน และแตกต่างกันของตัวละครทั้ง 2 ตัวละคร ได้แก่ พราหมณ์ศรีเกศ (พระลอ) ในละครพันทางเรื่อง พระลอ ตอน เข้าสวน ที่มีบทบาทของตัวพระ และพราหมณ์เกศสุริยง ในละครนอกเรื่อง สุวรรณหงส์ ตอน ชมถ้ำ ที่มีบทบาทของตัวนาง เพื่อวิเคราะห์บทบาทในการแสดง ลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างกันของรูปแบบและวิธีการรำของทั้งตัวละครพราหมณ์ทั้ง 2 บทบาท และเพื่อเป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ และรวบรวมเป็นองค์ความรู้สำหรับวิชาการนาฏศิลป์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและวิเคราะห์กระบวนการท่ารำ รวมถึงวิธีการรำของตัวละครพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปลอมตน) ในการแสดงละครพันทาง
2. เพื่อศึกษาบทบาทและวิเคราะห์กระบวนการท่ารำ รวมถึงวิธีการรำของตัวละครพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ในการแสดงละครนอก

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่องวิธีการรำพราหมณ์ในการแสดงละครรำ แนวคิดเรื่องการแปลงเพศและการแสดงออกทางนาฏยลักษณ์ในบริบทของนาฏศิลป์ไทย ปรากฏการณ์ของการแปลงเพศของตัวละครและการแสดงออกทางนาฏยลักษณ์ที่สอดคล้องกับบทบาทที่แปลงนั้น ในบริบทของนาฏศิลป์ไทย การศึกษาเรื่องวิธีการรำของตัวละครพราหมณ์ในการแสดงละครรำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเรื่องการแปลงเพศและการแสดงออกทางนาฏยลักษณ์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ตัวละครพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปลอมตน) ซึ่งเป็นตัวละครชายที่ปลอมตนเป็นพราหมณ์ชาย (เพศเดิม) และพราหมณ์เกศสุริยง (เกศสุริยงแปลง) ซึ่งเป็นตัวละครหญิงที่แปลงตนเป็นพราหมณ์ชาย แสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพและการแสดงออกทางกายภาพเพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทที่ได้รับ การทำความเข้าใจถึงวิธีการรำและนาฏยลักษณ์ที่ตัวละครเหล่านี้แสดงออกจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการอนุรักษ์และต่อยอดองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย

อาคม สายาคม (2560) ใน “รวมงานนิพนธ์ของนายอาคม สายาคม ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ กรมศิลปากร” ได้รวบรวมองค์ความรู้และประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ซึ่งอาจมีการกล่าวถึงหลักการและแนวทางการปฏิบัติในการแสดงบทบาทที่มีการแปลงเพศ รวมถึงการวิเคราะห์กระบวนการรำที่ต้องผสมผสานลักษณะของทั้งสองเพศ แนวคิดเรื่อง “การรำแบบผู้เมีย” ที่อาคม สายาคมนำเสนอ สู่ถึงการที่ตัวละครหญิงแปลงกายเป็นพราหมณ์ชายที่มีรูปลักษณ์ภายนอกเป็นชาย แต่เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ จะต้องมีการสอดแทรกจริตจะก้านหรือท่ารำของตัวนาง เพื่อสะท้อนถึงบุคลิกเดิมที่ยังคงอยู่ภายใน

งานวิจัยของ พิมพรัตน์ นະະศิริ (2548) เรื่อง “การรำของตัวพราหมณ์ในการแสดงละครนอก” ได้ศึกษาถึงวิธีการรำของตัวละครพราหมณ์ในการแสดงละครนอก ซึ่งอาจรวมถึงการพิจารณาถึงวิธีการแสดงออกของตัวละครที่มีการแปลงเพศในบทบาทพราหมณ์ด้วย จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า แม้จะมีองค์ความรู้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรำของตัวละครและการแปลงเพศในนาฏศิลป์ไทย การศึกษาที่มุ่งเน้นและวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีการรำและนาฏยลักษณ์ของตัวละครพราหมณ์ที่มีการแปลงเพศอย่างชัดเจนในบริบทของการแสดงละครพันทาง (พราหมณ์ศรีเกศ) และละครนอก (พราหมณ์เกศสุริยง) การศึกษาและวิเคราะห์วิธีการรำและนาฏยลักษณ์ของตัวละครพราหมณ์ศรีเกศในการแสดงละครพันทาง และพราหมณ์เกศสุริยงในการแสดงละครนอก เพื่อให้เข้าใจถึงการผสมผสานและการแสดงออกของลักษณะทางเพศที่

แตกต่างกันผ่านทางการร่ายรำ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจมิติทางศิลปะและการแสดงออกทางเพศในนาฏศิลป์ไทยต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์วิธีการรำของตัวละครพราหมณ์ที่มีการแปลงเพศในการแสดงละครรำสองประเภท ได้แก่ ละครพันทาง (บทบาทพราหมณ์ศรีเกศ) และละครนอก (บทบาทพราหมณ์เกศสุริยง) โดยเน้นการทำความเข้าใจบริบท ความหมาย และลักษณะเฉพาะของการรำผ่านการศึกษจากผู้เชี่ยวชาญ การสังเกต และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร

2. แหล่งข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ประกอบด้วย ดังนี้

2.1 ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Data)

หนังสือ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทย การแสดงละครรำ ละครพันทาง ละครนอก และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแปลงเพศและการแสดงออกทางนาฏยลักษณ์

บทละครพันทาง เรื่องพระลอ (ตอน เข้าสวน) และบทละครนอก เรื่องสุวรรณหงส์ (ตอน ชมถ้ำ)

งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย

เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สื่อบันทึกการแสดง บทสัมภาษณ์ หรือบทวิจารณ์การแสดง (ศึกษาจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ)

2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและมุ่งเน้นการศึกษาในเชิงลึก โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญโดยตรง

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

อาจารย์ณัฏฐ์ ไตรทองอยู่: ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (สำหรับการศึกษาวิธีการรำพราหมณ์ศรีเกศ ในละครพันทาง เรื่องพระลอ ตอน เข้าสวน)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรางครา วุฒิชัย: รองอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (สำหรับการศึกษาวิธีการรำพราหมณ์เกศสุริยง ในละครนอก เรื่องสุวรรณหงส์ ตอน ชมถ้ำ)

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

กลุ่มผู้ที่มีความรู้ ความสนใจ หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการแสดงละครรำ บทบาทของตัวละครพราหมณ์ และ/หรือประเด็นการแปลงเพศในการแสดง (จะพิจารณาคัดเลือกกลุ่มและดำเนินการสนทนาหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากผู้ให้ข้อมูล)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ประกอบด้วย

- แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) ชุดคำถามที่ถูกรวบรวมมาเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับบทบาท ลักษณะการรำ กระบวนท่า ความหมาย และบริบทของการแสดงของตัวละครพราหมณ์ที่มีการแปลงเพศ
- แบบสังเกต (Observation Form) แบบบันทึกรายละเอียดจากการสังเกตการณ์การถ่ายทอดการแสดงและการฝึกซ้อม โดยเน้นการบันทึกกระบวนท่ารำ การเคลื่อนไหว การแสดงออกทางสีหน้าและท่าทาง และบริบทแวดล้อมของการแสดง
- แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) ประเด็นและคำถามที่ใช้ในการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองในกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนา
- เครื่องบันทึกเสียงและวิดีโอ (Audio and Video Recorder): ใช้ในการบันทึกการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ เพื่อนำมาถอดเทปและวิเคราะห์ข้อมูลในภายหลัง
- แบบบันทึกข้อมูลเชิงเอกสาร (Document Analysis Form): แบบฟอร์มที่ใช้ในการบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลจะดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

4.1 การกำหนดขอบเขตและเลือกกรณีศึกษา กำหนดขอบเขตการศึกษาที่ชัดเจน โดยมุ่งเน้นไปที่วิธีการรำของพราหมณ์ศรีเกศ (ละครพันทาง เรื่องพระลอ ตอน เข้าสวน) และพราหมณ์เกศสุริยง (ละครนอก เรื่องสุวรรณหงส์ ตอน ชมถ้ำ)

4.2 การทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์เอกสาร ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.3 การติดต่อและขอความร่วมมือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ติดต่ออาจารย์ณัฏมัย ไตรทองอยู่ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรางครา วุฒิชัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์การถ่ายทอดการแสดง

4.4 การสังเกตการณ์ เข้าร่วมสังเกตการณ์การถ่ายทอดการแสดงและการฝึกซ้อมของตัวละครพราหมณ์ศรีเกตและพราหมณ์เกศสุริยง โดยใช้แบบสังเกตและบันทึกภาพ/วิดีโอ

4.5 การสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแนวทางการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีการรำ ความหมาย และบริบทของการแสดง

4.6 การสนทนากลุ่ม จัดสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีความรู้หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ (ดำเนินการภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น)

4.7 การบันทึกและจัดเก็บข้อมูล: บันทึกเสียงและวิดีโอการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งจัดเก็บข้อมูลเชิงเอกสารอย่างเป็นระเบียบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจะถูกนำมาวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

5.1 การถอดเทป (Transcription) ถอดเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มอย่างละเอียด

5.2 การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organization) จัดเรียงข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปแบบสังเกต และแบบบันทึกข้อมูลเชิงเอกสารให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5.3 การตีความและวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลเพื่อค้นหารูปแบบ ความหมาย และความสัมพันธ์ของวิธีการรำ บทบาท และบริบทของการแสดงของตัวละครพราหมณ์ที่มีการแปลงเพศ

5.4 การสร้างข้อสรุป (Drawing Conclusions) สังเคราะห์และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามการวิจัยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5.5 การนำเสนอผลการวิจัย (Presentation of Findings) นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางวิชาการ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์บทบาท กระบวนท่ารำ และวิธีการรำของตัวละครพราหมณ์ที่มีการแปลงเพศในการแสดงละครรำ สามารถนำเสนอผลการวิจัยได้ดังนี้

1. บทบาท กระบวนท่ารำ และวิธีการรำของพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปโลมตน) ในการแสดงละครพันทาง บทบาท พราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปโลมตน) ใน ตอนเช้าสวน ของละครพันทาง เรื่องพระลอ มีบทบาทสำคัญในการเป็น อุบาย เพื่อให้พระลอสามารถลักลอบเข้าไปในเมืองสรวงและเข้าใกล้นางลักษณาวดีและนางสร้อยสุดา บทบาทนี้จึงมีความซับซ้อน โดยเป็นการผสมผสานระหว่างบุคลิกที่แท้จริงของพระลอ (ความเจ้าชู้ ความเฉลียวฉลาด) กับการแสดงออกภายนอกในฐานะพราหมณ์ที่หน้าเคารพ (ความสงบ ความสำรวม ความสุภาพอ่อนน้อม) การสวมบทบาทนี้ต้องอาศัยการควบคุมตนเองและความอดทนอย่างสูงเพื่อไม่ให้บุคลิกเดิมเปิดเผยออกมา การวิเคราะห์บทบาทนี้ชี้ให้เห็นถึง กลยุทธ์ และ ความสามารถในการปรับตัว ของพระลอในการบรรลุเป้าหมายในสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย กระบวนท่ารำและวิธีการรำ จากการศึกษพบว่า วิธีการรำของพราหมณ์ศรีเกศในบริบทนี้มีความสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของละครพันทาง โดยมีการรำในเพลงหน้าพาทย์เสมอลาว ซึ่งเป็นการแสดงออกทางภาษา (ภาษาลาว) ที่เป็นเอกลักษณ์ของละครประเภทนี้ ลักษณะการรำจึงเน้น การโย้ตัว ที่สอดคล้องกับจังหวะและทำนองเพลงออกภาษา นอกจากการสื่อความหมายตามเนื้อเพลงแล้ว ท่าทางที่ปรากฏยังแสดงถึงความ สงบ และ สำรวม ตามบทบาทของพราหมณ์ แต่ในขณะเดียวกัน อาจมีการสอดแทรก การใช้สายตา ที่แสดงความสนใจในสิ่งรอบข้างอย่างมีเลศนัย ซึ่งอาจเป็นลักษณะที่สะท้อนถึงความเจ้าชู้ที่เป็นบุคลิกเดิมของพระลอ

2. บทบาท กระบวนท่ารำ และวิธีการรำของพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ในการแสดงละครนอก บทบาท พราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ในตอนชมถ้ำของละครนอก มีบทบาทที่ต้องซับซ้อนทั้งทางเพศภาวะโดยตัวละครหญิงต้องปลอมตนเป็นพราหมณ์ชาย บทบาทนี้จึงมีความท้าทายในการนำเสนอทั้งบุคลิกภายนอกที่ต้องแสดงออกถึงความเป็นชาย (ความกล้าหาญ ความแข็งแรง) และการซ่อนเร้นบุคลิกเดิมของหญิงสาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเผชิญกับการปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ เช่น การถูกเกี่ยวพาราสีจากพระสุวรรณหงส์ การวิเคราะห์บทบาทนี้เน้นให้เห็นถึง ความฉลาด และ ความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่ละเอียดอ่อน โดยการใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อรักษาความลับและบรรลุเป้าหมาย กระบวนท่ารำและวิธีการรำ วิธีการรำของพราหมณ์เกศสุริยงจึงมีความน่าสนใจใน

การ ผสมผสาน ลักษณะท่ารำของตัวพระ (ความแข็งแรง คล่องแคล่ว) กับการ สอดแทรกจริต จะก้าน หรือท่าทางที่แสดงออกถึงความเป็นหญิง (ความอ่อนช้อย ความระมัดระวัง) โดยเฉพาะ ในบริบทที่มีการปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ เช่น การใช้สายตาที่ทอดมองสิ่งต่างๆ อย่างสนใจ หรือ ท่าทางที่แสดงความตื่นเต้นเมื่อพบเห็นสิ่งสวยงาม ในขณะเดียวกัน ตัวละครต้องหลีกเลี่ยงการใช้สรรพนามหรือท่าทางที่บ่งบอกถึงเพศหญิงโดยตรง และพยายามรักษาระยะห่างเพื่อป้องกันการถูกล่วงเกิน การแสดงท่าทีที่ไม่สนใจหรือไม่เข้าใจต่อการเกี้ยวพาราสีของพระสุวรรณหงส์ ก็เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการร่ำที่สะท้อนถึงความพยายามในการซ่อนเร้นเพศภาวะที่แท้จริง

ตารางที่ 1 วิธีการร่ำของพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปโลมตน)

วิธีการร่ำ	ภาพประกอบ
1. การปลอมตน วิธีการร่ำพระลอ ตอน ชมสวน ขณะปลอมตนเป็นพราหมณ์ ศรีเกศ เน้น การ “ลตทอน” หรือ “ปรับเปลี่ยน” ลักษณะท่าร่ำ และบุคลิกที่แท้จริงของพระลอ ให้มีความเหมาะสมกับบทบาทพราหมณ์ เพื่อไม่ให้เป็นที่สงสัยของผู้คนในเมืองสรวง การร่ำจะมีความ ละเมียด อ่อนช้อย ในการเคลื่อนไหว สายตา และ สีหน้าของนักแสดง	

ตารางที่ 1 วิธีการรำของพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปลอมตน) ต่อ

วิธีการรำ	ภาพประกอบ
2. การชมความงามและการเปรียบเทียบความงาม วิธีการรำพระลอ ตอน ชมสวน จะเป็นการแสดงออกถึงความงามของธรรมชาติ มีการใช้ท่ารำที่สื่อถึงการมอง การดม การฟัง และการสัมผัสสิ่งต่างๆ ในสวนอย่างตั้งใจ และที่สำคัญคือมีท่าทางและอารมณ์ที่สื่อถึงการเปรียบเทียบความงามของธรรมชาติกับความงามของอิสตรี	
3. การรำเพลงหน้าพาทย์เสมอลาว การรำพระลอตอนเข้าสวน ในเพลงหน้าพาทย์เสมอลาว จะเป็นการผสมผสานความสง่างามของตัวพระ กับการแสดงออกถึงความรื่นรมย์และความเพลิดเพลินในการชมความงามของอุทยาน ท่ารำของการโย้ตัวอยู่ที่การใช้ช่วงตัว (ตั้งแต่เอวขึ้นไปถึงหน้าอก) ในการเคลื่อนไหว จะมีการ เอนตัวไปด้านหลังซ้ายและขวา อย่างนุ่มนวล สลับกันไปตามจังหวะและทำนองเพลง	

วิธีการรำพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยง) จากเทศหึงเป็นเพศชาย มีกระบวนการรำดังนี้ 1. กระบวนการรำชมความงาม 2. กระบวนการรำเกี่ยวพาราสีระหว่างพระสุวรรณหงส์กับพราหมณ์เกศสุริยง 3. การรำแบบผู้เมียอันเป็นกระบวนการรำที่ผสมผสานระหว่างตัวละครพระและตัวละครนาง จากการสื่อสารในกระบวนการรำมีลักษณะรูปแบบของละครรำ (ละครนอก) ซึ่งมีท่ารำเป็นแบบแผนประกอบการใช้บทตามหลักทางนาฏศิลป์ไทย

ตารางที่ 1 วิธีการรำของพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง)

วิธีการรำ	ภาพประกอบ
1.กระบวนการรำชมความงาม ในถ้ำ ของพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) จะเป็นการผสมผสานความสง่างามของบทบาทพราหมณ์เข้ากับการแสดงออกถึงความอัศจรรย์ใจและความชื่นชมในความงามตามธรรมชาติของถ้ำ สีหน้าจะแสดงความสงบ พิศวง และตื่นตื่นเล็กน้อย	
2.กระบวนการรำเกี่ยวพาราสีระหว่างพระสุวรรณหงส์กับพราหมณ์เกศสุริยง จะเป็นการแสดงออกที่ซับซ้อน โดยฝ่ายหนึ่งพยายามแสดงความรักใคร่ ในขณะที่อีกฝ่ายต้องรักษาระยะห่างและปกปิดความจริงเกี่ยวกับเพศของตนเอง การใช้ท่าทางสายตา สีหน้า และบทเจรจา จะสื่อถึงความรู้สึกที่แตกต่างกันของทั้งสองตัวละคร	
3.การรำแบบผู้เมียอันเป็นกระบวนการรำที่ผสมผสานระหว่างตัวละครพระและตัวละครนาง การนำเอาลักษณะเด่นของการรำทั้งตัวพระและตัวนางมาผสมผสานกันอย่างกลมกลืน เพื่อสื่อถึงอารมณ์ ความรู้สึก และความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครได้อย่างละเอียดและน่าสนใจ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งความงดงามของนาฏศิลป์ไทย	

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพราหมณ์ในบริบทของนาฏศิลป์ไทย ยังดำรงสถานะเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายลึกซึ้ง สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อทางศาสนา และลำดับชั้นทางสังคมที่

หยั่งรากลึกในวัฒนธรรมไทย การศึกษาถึงวิธีการรำของพราหมณ์ในละครรำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจมิติทางศิลปะ การวิเคราะห์บทบาทพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอแปลงตน) ตอนเข้าสวน เผยให้เห็นถึงความซับซ้อนของการผสมผสานบุคลิกที่แท้จริงของพระลอเข้ากับบทบาทที่ต้องแสดงเป็นพราหมณ์เพื่อลักลอบเข้าเมืองสรวง การปลอมตนเป็นพราหมณ์เป็นอุปบายที่อาศัยความเคารพที่สังคมมีต่อบุคคลในสถานะนั้น การพิจารณาลักษณะภายนอก การแสดงออก และปฏิสัมพันธ์ของพระลอในบทบาทพราหมณ์ศรีเกศ ในส่วนของการวิเคราะห์บทบาทพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ตอนชมถ้ำในละครนอกนั้น จำเป็นต้องพิจารณาบริบทเฉพาะของเรื่องราวและลักษณะของตัวละครหญิงที่ต้องสวมบทบาทเป็นพราหมณ์ การเข้าไปชมถ้ำอาจมีแรงจูงใจที่หลากหลาย เช่น ความอยากรู้อยากเห็น กลวิธีการซ่อนความจริงว่าเป็นหญิงเมื่อถูกเกี่ยวพาราสี เป็นสิ่งที่น่าสนใจในการวิเคราะห์อารมณ์ความรู้สึกภายใน

การวิเคราะห์ท่ารำของพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปลอมตน) ในละครพันทางตอน เข้าสวน และพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ในละครนอก ตอน ชมถ้ำ แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามประเภทของละครและบทบาทที่ได้รับ การรำของพราหมณ์ศรีเกศในละครพันทางอาจมีการผสมผสานลักษณะของการออกภาษาลาว ในขณะที่การรำของพราหมณ์เกศสุริยงในละครนอกอาจมีลักษณะที่สนุกสนานและคล่องแคล่ว การใช้สายตาและสีหน้าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อสารบุคลิกลักษณะและอารมณ์ของตัวละครพราหมณ์ การสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงวิธีการรำพราหมณ์ในละครรำ โดยสรุป บทบาทของพราหมณ์ในละครรำและละครนอกมีความหลากหลายและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้ง การวิเคราะห์บทบาทและวิธีการรำของพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอแปลง) และพราหมณ์เกศสุริยง (นางเกศสุริยงแปลง) ในบริบทและฉากที่แตกต่างกัน ตัวละครและความสามารถของศิลปินในการถ่ายทอดเรื่องราวและความหมายผ่านการแสดงนาฏศิลป์ไทย

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยนี้บทบาทและวิธีการรำของตัวละครพราหมณ์ที่มีการแปลงเพศในการแสดงละครรำสองประเภท ซึ่งมีความสอดคล้องและแตกต่างจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในอดีต ดังนี้

การวิเคราะห์บทบาท ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์บทบาทของพราหมณ์ศรีเกศ (พระลอปลอมตน) ในละครพันทาง ตอนเข้าสวน พบว่า บทบาทนี้มีได้จำกัดอยู่เพียง

การเป็นพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ทั้งนี้เป็นเพราะแต่เป็นการ ใช้สถานะทางสังคมของพราหมณ์ เป็นเครื่องมือ ในการบรรลุเป้าหมายส่วนตัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี เรื่อง การใช้ หน้ากากทางสังคม (Social Mask) ที่บุคคลสวมใส่เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ในบริบททางสังคม งานวิจัยของ Goffman (1959.) ความซับซ้อนของบทบาทนี้อยู่ที่การซ่อนเร้นอัตลักษณ์ที่ แท้จริงภายใต้หน้ากากนั้น ซึ่งต้องอาศัยการควบคุมตนเองอย่างสูง

การวิเคราะห์กระบวนการทำรำและวิธีการรำ ผลการวิเคราะห์กระบวนการทำรำและวิธีการรำ ของพราหมณ์ศรีสะเกษในละครพันทางตอนเช้าสวน แสดงให้เห็นถึง ความเชื่อมโยงระหว่าง รูปแบบการแสดงกับวิธีการรำ การที่ละครพันทางเน้นการออกภาษา ทำให้กระบวนการทำรำต้อง สอดคล้องกับจังหวะและทำนองเพลงภาษาลาว โดยมีลักษณะการโยกตัวที่โดดเด่น ซึ่งแตกต่าง จากวิธีการรำของพราหมณ์ในละครรำแบบแผนที่มีลักษณะที่สง่างามและเคร่งขรึมกว่า ความแตกต่างนี้ชี้ให้เห็นถึง พลวัตและความยืดหยุ่นของนาฏศิลป์ไทย ที่สามารถปรับเปลี่ยน วิธีการแสดงออกให้เข้ากับลักษณะเฉพาะของการแสดงแต่ละประเภท

ในส่วนผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของพราหมณ์เกษศสุริยง (นางเกษศสุริยงแปลง) ในละครนอก ตอนชมถ้ำ ผลการวิเคราะห์เน้นย้ำถึง ความสามารถในการปรับตัวและการ แสดงออกที่ต้องซ่อนทับทางเพศภาวะ ทั้งนี้เพราะเพื่อความปลอดภัยและบรรลุเป้าหมาย ซึ่ง สະท้อนถึงแนวคิดทฤษฎี เรื่อง การแสดงออกเชิงปฏิบัติ (Performative Acts) ที่เพศภาวะ ไม่ได้ถูกกำหนดตายตัว แต่เป็นการแสดงออกผ่านการกระทำและปฏิสัมพันธ์ Butler (1990) การที่ตัวละครหญิงต้องสวมบทบาทเป็นชายและรับมือกับการเกี้ยวพาราสี แสดงให้เห็นถึง ความลื่นไหลและการท้าทายต่อกรอบเพศภาวะที่สังคมกำหนด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพรรัตน์ นະวะศิริ (2548) ที่ศึกษาการรำของตัวพราหมณ์ในละครนอกนั้น สนับสนุนให้เห็น ถึง ความหลากหลายของบทบาทพราหมณ์ ในการแสดงละครรำ ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงบทบาท ทางพิธีกรรม แต่ยังสามารถมีบทบาทในการดำเนินเรื่องและสะท้อนมิติทางสังคมที่ซับซ้อน

ในขณะที่การรำของพราหมณ์เกษศสุริยงในละครนอกตอนชมถ้ำ พบว่ามี การ ผสมผสาน ลักษณะท่ารำของตัวพระเข้ากับการแสดงออกที่ต้องปกปิดเพศสภาพ ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Kapchan (1998) ที่เน้นว่าภาษาท่าทางในนาฏศิลป์ไทยเป็นระบบ สัญลักษณ์ที่สื่อถึงบทบาท สถานะ และอารมณ์ การใช้สายตาและสีหน้าที่ละเอียดอ่อนของ พราหมณ์เกษศสุริยงในการสื่อสารความรู้สึกที่ซับซ้อนโดยไม่เปิดเผยเพศภาวะที่แท้จริง เป็นการ ประยุกต์ใช้ภาษาท่าทางอย่างมีชั้นเชิง เพื่อถ่ายทอดความหมายที่ลึกซึ้ง ความแตกต่างที่สำคัญ

สรุปผลการวิจัยนี้ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือ วิธีการนำเสนอบทบาทและกระบวนการทำซ้ำของพราหมณ์ในละครพื้นทางและละครนอก โดยละครพื้นทางเน้นการสื่อสารผ่านภาษาและการไต่ตัว ในขณะที่ละครนอกในการแสดงออกทางอารมณ์และบุคลิกที่หลากหลายกว่า รวมถึงการผสมผสานลักษณะท่าทางของตัวละครประเภทตัวพระและตัวนาง ได้ยืนยันถึงความสำคัญและมิติที่หลากหลายของบทบาทพราหมณ์ในการแสดงละครว่า โดยแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างบทบาท วิธีการรำ และบริบทของการแสดงแต่ละประเภท ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการใช้น้ำกาททางสังคม การแสดงออกเชิงปฏิบัติ และการสื่อสารผ่านภาษาท่าทางในนาฏศิลป์ไทย ในขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นถึงความแตกต่างอันเป็นเอกลักษณ์ของวิธีการนำเสนอบทบาทพราหมณ์ที่มีการแปลงเพศในละครพื้นทางและละครนอก ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจในพลวัตและความหลากหลายของนาฏศิลป์ไทยให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

บทบาทของพราหมณ์ในวรรณคดีไทย ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญของเนื้อหาในการแสดงนาฏกรรม การตีความลักษณะและการกระทำของพราหมณ์ตามบทประพันธ์มีผลต่อรูปแบบการแสดง ลักษณะเฉพาะของการเคลื่อนไหว จังหวะ และการใช้พื้นที่ในการแสดงบทบาทพราหมณ์ หรือ การวิเคราะห์บทบาทเปรียบเทียบระหว่างวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ได้เช่นกัน

1. บทบาทของพราหมณ์ในวรรณคดีไทย
2. การตีความลักษณะพราหมณ์ในบริบทนาฏกรรม
3. ลักษณะเฉพาะทางกายภาพของพราหมณ์ในการแสดง
4. ตัวอย่างวรรณคดีที่มีพราหมณ์เป็นบทบาทสำคัญ

ที่มา : ผู้ศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่างานวิจัยนี้วิเคราะห์บทบาทและการรำของพราหมณ์ในละครพื้นทางและละครนอก เผยให้เห็นความซับซ้อนของตัวละคร โดยเฉพาะการปลอมตนเพื่อซ่อนอัตลักษณ์และเพศสภาพ การรำของพราหมณ์ศรีเกศในละครพื้นทางผสมผสานเอกลักษณ์การออกภาษาลาว ส่วนพราหมณ์เกศสุริยงในละครนอกมีการผสมผสานการชมความงามกับการปกปิดเพศสภาพ ภาษาท่าทางและสายตาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารอารมณ์ที่ซ่อนเร้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่านาฏศิลป์เป็นระบบสัญลักษณ์ การศึกษาเน้นย้ำความสำคัญของการตีความบทบาทพราหมณ์ตามบริบทวรรณคดีและลักษณะเฉพาะของการเคลื่อนไหวในการแสดงนาฏกรรมไทย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป จากประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัยที่ศึกษาการวิเคราะห์เชิงลึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการรำกับสัญลักษณ์และความหมาย ภาษาท่าทางทำการวิเคราะห์เชิงลึกถึงความหมายของท่ารำเฉพาะที่ใช้ในบทบาทพราหมณ์ และความเชื่อมโยงกับสัญลักษณ์ทางศาสนา ความเชื่อ และสถานะทางสังคมของตัวละคร สู่วิวัฒนาการของวิธีการรำพราหมณ์ในแต่ละยุคสมัย และอิทธิพลของบริบททางสังคมและการเมืองที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการสืบทอดรูปแบบการรำและเปรียบเทียบการตีความบทบาทพราหมณ์ของผู้ชมที่มีประสบการณ์ชมละครรำแตกต่างกัน เพื่อดูว่าประสบการณ์มีผลต่อความเข้าใจวิธีการรำและสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- พิมพ์รัตน์ นະวะศิริ. (2548). การร่ำของตัวพราหมณ์ในการแสดงละครนอก. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อาคม สายาคม. (2560). *รวมงานนิพนธ์ของนายอาคม สายาคม ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ กรมศิลปากร*. นนทบุรี: ไทภูมิ พับลิชชิ่ง.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday Anchor Books, Doubleday.
- Kapchan, M. (1998). *Theorizing performance*. Wesleyan University Press.